

Den utsatta
Fritänkaren

Nr. 262 Januari 2018

Tjugosjätte årgångens andra nummer

Innehåll :

Cyklisthatarna	2
Telefonterror	2
Sibeliusproblematiken	3
The Brahms sound	4
Den problematiska tredje symfonin	5
Ahasverus minnen, del 171: <i>Överlevaren</i>	6
Fyra filmer om evakueringen av Dunquerque	9
Oliver Stones film om Amerikas okända historia	10
Basil Rathbones Sherlock Holmes-filmer	10
Bland andra filmer	11
Några milstenar, januari 2018	16
Lugna resan, del 16: <i>Reträtten</i>	17
Trivselresan, del 5: <i>Resan till Keylong</i>	18
”Jag ser min ära i min fattigdom”	20

Fritänkaren, som utkommit med 261 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på Wordpress:

<https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

**OBS! Nytt Postgiro! - 35 86 46 – 8 (*Göteborgs Skrivarsällskap*)
eller Bankgiro: 6682-338254102 (Handelsbanken, ”Fritänkaren”, C. Lanciai)**

Glöm inte att ange avsändare!!

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på många år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 6.1.2018

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 282

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Cyklisthatarna

Detta är ett helt nytt fenomen. Mig veterligen har cyklister aldrig varit så hatade förut. Och det kan ta sig de mest bisarra uttryck. Man kan bli överfallen på ett offentligt ställe, som till exempel ett kafé, och bli påhoppad av en fullständigt främmande person som tydligt sett en cykla omkring. ”Det är du som cyklar omkring överallt! Och du cyklar alldeles för fort! Du tar ingen hänsyn till fotgängarna! Du cyklar mott rött ljus och på övergångsställen! Du är en hutlös jävel!”

Och han kan vara hur rasande som helst, medan han fullkomligt ignorerar att man aldrig cyklat på någon, att man mest vinnlagt sig om att vara ur vägen för trafiken, att det är dumt att vänta på ett rött cykeltrafikljus när gatan inte uppvisar en enda bil, att det är bättre att man är ur vägen för gångtrafikanter vid ett övergångsställe än att man upptar hälften av detta med att leda cykeln, vilket dessutom går dubbelt så långsamt.

Hur ska man då hantera dessa rabiata cyklisthatare, som till exempel gående mitt på cykelbanan upptagen med ett mobilsamtal på sin mobil blir störd däri när en cyklist vill komma förbi, och därför skäller ut honom med de mest mördande förolämpningar och invektiv, så att det enda som fattas är en utmaning från hans sida till duell på liv och död?

En insändare skrev följande i *Metro*:

”Jag måste bekänna en sak. Jag är cyklist. Jag pendlar året runt till jobbet på en sådan där tvåhjulig skämtartikel som är stadens hatobjekt nummer ett.

Till cykelhatarnas stora förtret tar jag hojen i stället för att pressa mig in i fullproppade tåg och bussar, allt för att undvika onödigt stress, trängsel, vinterkräksjuka och förkylning.

Jag vägrar att köa i någon privatägd bil, varken i en med giftiga avgaser eller en med miljöfarlig batterihantering, vars dubbdäck river upp cancerframkallande partiklar.

Jag har fräckheten att med cyklingen måna om min och andras hälsa samt värna om luften vi andas. Många hatar mig därför.

Jag är inte ensam om att som skötsam cyklist uppleva denna utsatthet. Vi anses ta för mycket gatuplats i anspråk och utgör ett förskräckligt hot när vi anklagas för att riskera livet på andra trafikanter och samhällsekonomin när vi aldrig kör på någon och bara cyklar gratis.

Men hur hemska vi än anses vara så ökar vi ständigt i antal. Kära cyklisthatare, jag kan bara beklaga och konstatera att varken du eller någon annan kan stoppa mig eller cyklismens ökande framfart. Dumma insändare eller glåpord på stan biter helt enkelt inte på oss, då vi all missunnsamhet till trots ändå står för det mest ekonomiska, hälsosamma och rationella sättet att vid behov bege oss från en punkt till en annan.”

Telefonterror.

Före jul: ”I somras köpte jag en mobiltelefon, som skulle ha fungerat. Det gjorde den aldrig. Leverantören lovade att se över den, och sedan dess har den varit inlagd. Det är alltid något som fortfarande inte fungerar. Min vanliga väggtelefon slutade fungera den 13-e december. Jag märkte det på att telefonsvararen alltid tutade upptaget. I måndags ringde jag AllTele, min leverantör, som förklarade att det pågick någon sorts omställning på telefonfronten. Det var 32 före mig i telefonkön, och medan man då fick vänta ut de andra före mig i kön en och en, medan man för underhållningens skull bombarderades med reklam för alla AllTeles Internettjänster,

kom jag efter en timme fram. Handläggaren lovade att saken skulle ordnas med det snaraste. Hm. Telefonsvararen tutar inte upptaget längre, men inte heller svarar den. Hm.”

Sista dagen före jul ringde jag AllTele igen. Utan telefon sedan 10 dagar hamnade jag i telefonkön igen och omdirigerades genom labyrinter till websideterminaler innan jag slutligen hamnade hos Kundtjänst, där det bara fanns ett val – Självbetjäning. Där tutade det upptaget. *End of journey*. Har AllTele havererat?

Den 6 januari är telefonen fortfarande hopplöst död, medan dock alla lamporna på den sedan en månad levererade uppkopplaren lyser och blinkar av hjärtans lust, som de skall göra som tecken på att telefonen skall fungera, vilket den fortfarande inte gör. Hm. Fortsättning kanske följer.

Sibeliusproblematiken

I samband med Finlands hundraårsdag som självständig stat har den så kallade Sibeliusrevisionismen väckts till nytt liv. Denna går inte alls ut på att nedvärdera eller på något sätt förringa hans insats som vårt moderlands nationalkompositör nummer ett och Finlands kanske internationellt starkaste ikon, utan ägnar sig snarare åt en fingranskning av vem han var egentligen.

Man kommer inte ifrån att han hörde till Finlands svensktalande minoritet (liksom hans föregångare och äldre kollega Robert Kajanus). Svenska var deras första språk och modersmål, han skrev sina dagböcker på svenska, han gav sina döttrar svenska namn, och när han 83 år gammal intervjuades i finsk radio 1948 anhöll han om att få bli intervjuad på svenska, vilken önskan avsågs.

Sibelius var 52 när Finland blev självständigt. Han fick rysk konstnärspension från tidig 30-årsålder, levde större delen av sitt liv (liksom Mannerheim) under rysk

överhöghet och stod helt under den ryska musikens inflytande, främst Tjajkovskij, vilket särskilt den första symfonin klart påvisar. Ingenting inspirerade honom mera än Kalevala från hans första verk till det sista, men dock inföll hans längsta och mest kreativa period under rysk överhöghet, och 1926 upphörde han att komponera, vilket gav honom bara nio år som aktiv nationalfinsk kompositör för att sedan iakttaga en massiv tystnad för de återstående 31 åren av sitt liv. Kort sagt, Sibelius' Finland var inte det samma som Finlands Sibelius.

Man kommer historiskt inte ifrån att Sibelius var lika svensk som alla de svenskar som levt i Finland sedan vikingatiden medan Finland faktiskt var den östra rikshalvan med samma status som Sverige i 650 år – tills Ryssland tog Finland med våld. Sibelius föddes, växte upp och fick sin utbildning i ett ryskt storfurstendöme och var alltså rysk medborgare i 52 år av sitt liv (av 91, liksom Mannerheim var det i 50,) och fick i princip hela sin ställning garanterad och försäkrad av tsaren. Så frågan hur finsk Sibelius egentligen var, är synnerligen befogad, om dock ingen kan ifrågasätta att hans musik definitivt var finländsk och dessutom upphöjd till en mera internationell nivå än någon annan finländares...

(*delvis referat av en artikel ur "The Guardian".*)

The Brahms sound

Johannes Brahms var en av de två mest självkritiska kompositörer som någonsin levat – den andra var Sibelius, som byggde nästan lika mycket på Brahms som på Tjajkovskij. Brahms komponerade inte sin första symfoni förrän vid 43 års ålder, men då är i stället hans stil och *sound* fullständigt utvecklat till en smäktande fyllighet som saknar motstycke.

I den första symfonin lider den första satsen av hans ofantliga Beethovenkomplex, han beskrev själv att han liksom hörde Beethoven klampande bakom sig hela tiden, men från och med den andra satsen är han helt sig själv och suveränare än någon annan.

Före det hade han dock legat i oavbruten träning hela livet, och hans speciella varma och fylliga sound framträder faktiskt redan på ett tidigt stadium i hans kammarmusik, främst sextetten opus 18 vid 27 års ålder 1860, som redan den klingar nästan som en hel symfoni – den har faktiskt orkestrerats och presenterats som även en symfoni.

Hans kammarmusikproduktion är kanske väldigare än någon annans, den omfattar 24 mästerverk, och alla är av en omfattande längd och vanligen i fyra satser. Det var här han var mest hemma och utvecklade sitt eget musikaliska idiom, som i stället för fullständiga melodier bestod av komprimerade fraser med obegränsade utvecklingsmöjligheter, som han begagnade sig av till fullo.

Det är den varma generösa klangen som kännetecknar alla hans verk, såväl hans sånger som konserter, symfonier och kammarverk, och framför allt hans körverk. Dessa är ett betydande antal och tämligen försummade, då egentligen bara hans *Ein Deutsches Requiem* nått en central plats på alla konsertprogram tillsammans med alla andra av världens främsta *Requiem*, som Mozarts, Verdis, Dvoraks och några till. Dock skiljer sig hans Requiem från alla andra genom att det inte är på latin och inte följer en liturgisk text utan i stället, liksom Händel och hans oratorier, består av texter ur Bibeln utvalda av kompositören själv.

Bland dessa okända körverk märks framför allt ett som skiljer sig klart från de övriga. Det är hans kantat *Rinaldo* till text av Goethe, opus 50 år 1863-68, en sorts dramatisering av en episod ur Tassos *Gerusalemme liberata* (Det befriade Jerusalem). Även andra gjorde operor av *Rinaldo*, i Brahms version är det en dramatisk växelsång mellan tenor och manskör (med full orkester), men det intressanta med detta verk är att det är det enda av honom som ger oss en idé om hur han hade låtit som operakompositör. Det är kanske hans mest dramatiska vokalverk och nästan intressantare och grannare än något av vad Wagner skrev.

Han höll sig för god för att ens tänka på att konkurrera med Wagner, ej heller Bach nedlät sig ju någonsin till att skriva en opera, men när man lyssnar på den sjunde och sista satsen av hans *Ein Deutsches Requiem* och hör på det skiljt från resten av detta oerhörda verk, så är det nästan som om det även kunde vara en värdig avslutning på Wagners *Parsifal*.

Den problematiska tredje symfonin

Hans tredje symfoni, den kortaste av de fyra, är den som alla dirigenter alltid har snubblat på.

Förståsigpåare har riktat den anklagelsen mot Brahms' tredje symfoni att den inte är någon symfoni utan en löst sammanfogad fantasi bestående av fyra fristående stycken som i en svit. Andra har riktat andra klagomål mot denna symfoni. Toscanini, den av alla dirigenter någonsin som mest försökt vara tonsättarnas ursprungliga intentioner trogen, försökte korrigera partituret till Brahms' tredje symfoni, något som man inte känner till att han skulle ha gjort någonsin annars. Vad är det då med denna lilla symfoni som inte låter sig begripas och accepteras?

Den första satsen går i tretakt. Inledningstemat är inte särskilt imponerande, men sedan kommer ett annat mera lågmälat tema i en mera markerad tretakt. Detta andra motiv växer tills det dominerar hela första satsen i en suggestiv valsorgie av ständigt crescendoerande stråkar och staccatotrioler som övergår från dur till moll. Men Brahms överbelastar inte satsen med utbroderingar och kontrapunktiska utvikningar i det oändliga, som han vanligen gjorde, utan han nöjer sig med den redan uppnådda effekten och går in på nästa sats.

I den satsen går han ett steg tillbaka och blir mera lågmäld. En stilla lugn melodi sjunger som en vaggsång åhöraren till ro och höjer aldrig rösten över det lyriskt sångliga medan dock intensiteten aldrig upphör att släppa åhörarens spänning. Stilla drar sig den lugna sången tillbaka och klingar serent ut i en saktmodig och mycket harmonisk avrundning i dur för att lämna plats för det kanske ljuvligaste Allegretto musikhistorien känner. Denna tredje sats inleds i samma tonart men helt överraskande och mycket effektivt kontrasterande i moll. Detta är symfonins märkligaste sanningens ögonblick. Den stilla sången i andra satsen har som genom ett naturligt underverk genom sin musikaliska logik fört fram till denna underbara Allegrettosats, som bara är den ljuvaste tänkbara sång som får hela orkestern att sjunga i en harmonisk fulländning utan like. Likväl är denna bitterljuva melankoliska serenad icke lycklig. Den sjunger kanske i oändligt vemod om den djupa innerliga smärta som var den olyckliga kärlek som Brahms led av i hela sitt liv utan att någonsin få den förlöst annat än i ljuv men melankolisk musik.

Bekännelsen eller rättare sagt uppenbarandet av Brahms innersta är förbi. Så följer den explosiva fjärde satsen. Den börjar med samma lågmälda tillbakahållenheter som de

föregående två, men så plötsligt exploderar den, och därmed exploderar hela symfonin ut i vad som kanske är den dynamiska höjdpunkten i Brahms' produktion.

Som helhet framstår symfonin som Brahms' mest personliga, mest känsliga, mest djupa och därför även mest svårfångade verk. Den är lika mörk som Beethovens mest laddade pianosonater ("Mondschein" och "Der Sturm") men även lika överväldigande i sin absoluta formfulländningsenhet. Symfonin är mer än bara musik. Den är en uppenbarelse eller bekännelse av något oerhört som vi aldrig kan fatta.

(repris ur nr. 59, augusti 1997, något redigerat.)

Abasverus minnen, del 171: Övervintraren.

"Varför har ni sökt upp mig?"

"Det kanske kan intressera er att veta att jag kände både Himmler och hans massör och amiral Canaris."

"Det är inget svar på min fråga."

"Jag vill försöka förstå er och liknande ledande mäns ställning, varför ni aldrig övergav det Tredje Riket och dess ideologi. Ni var ju långt ifrån ensam – i Norge höll den gamle nobelpristagaren i litteratur Knut Hamsun envist fast den nationalsocialistiska ideologin, liksom även den ledande geografen i Sverige Sven Hedin, som var ledamot av den Svenska Akademin."

"Det är inte mig ni då vill försöka förstå utan historien."

"Så kan man kanske uttrycka det."

"Min vän, jag förstår den inte själv. Den är i själva verket mitt största problem. Jag grubblar över det dagligen och kan inte förlika mig med dess irrationella absurditet och orättvisa. Det gläder mig att ni i alla fall vill försöka se problemet sakligt och döma mig opartiskt ur mera historiskt perspektiv än personligt. Alla andra fördömer mig i princip i hela den kulturella västvärlden. Jag är för alltid stämplad som en gammal oförbätterlig nazist."

"Är det en orättvis stämpel?"

"Nej, rent sakligt är den korrekt. Jag gick självmant med i partiet precis som Herbert von Karajan och det på ett tidigt stadium med ungefär samma motiv som hans – det var nödvändigt för karriären, och vi såg bara det positiva med nationalsocialismen, det faktum att Hitler ville och lyckades rädda Tyskland. Det gick bra så länge det gick bra, och när han tillgrip fel metoder i och med inledandet av det andra världskriget var det för sent för oss att träda tillbaka.

Andra som stannade kvar var aldrig ens nazister, som Richard Strauss och Wilhelm Furtwängler, och fick ändå sina liv delvis förstörda efter kriget för sin trohets skull. Och var då alla de som flydde och övergav Tyskland och dess öde verkligen så mycket bättre? Jag har full förståelse för alla dem som tvingades till det, Einstein till exempel, han var ju faktiskt jude och det uttalat fastän han varit helt sekulariserad från början, men Thomas Mann och hans familj var inte judar, han hade till och med gjort sig skyldig till nationalistiskt skriftställerier efter det första världskriget, och många andra som lämnade Tyskland under de tolv Ragnaröksåren gjorde det för karriärens skull för att i Amerika tjäna mera pengar än vad de någonsin kunde göra i Tyskland."

"Håller ni då Stefan Zweig för en fanflykting?"

"Intressant att ni tar upp det fallet. Han var ett särfall, men medge att han var feg som gav upp. Det hade han inte behövt göra. Hade han uthärdat 1942, som var krigets

höjdpunkt och vändpunkt och det svåraste krisåret, hade han innan årets slut kunnat förstå att de allierade måste segra, och han hade efter kriget som en av motståndsmännen kunnat skörda dubbelt större framgångar och ära än vad han redan gjort internationellt. Min uppfattning är att han begick självmord för att han upplevde sig själv vara slut som författare. Många författare har inte kunnat acceptera att deras musa tystnat och att de tappat lusten och inspirationen till att skriva mera. Se på Hemingway, som det kanske mest typiska exemplet, men det finns talrika andra.

Naturligtvis redovisade Stefan Zweig berättigade och rationella skäl för att lämna in, men ett självmord kan aldrig ursäktas eller försvaras. Ett självmord är lika mycket ett mord som ett vanligt mord, det är ett brott mot livet, det är en ansvarsflykt, alla som lever delar samma ansvar för allt levande som finns, och att överge det är ett brott mot naturen. Jag medger att min ståndpunkt är kontroversiell, och man kommer att diskutera frågan så länge mänskligheten finns då det alltid kommer att finnas självmördare med lika olika motiv som individerna är olika, men jag kan i princip aldrig försvara det under några som helst omständigheter.”

”Var det av samma principfasthet ni höll fast vid ert medlemskap i det nationalsocialistiska partiet och aldrig gav avkall på er trohet därtill?”

”Mitt stora misstag var att acceptera den där professuren. Det skulle jag aldrig ha gjort. Att jag anslöt mig till partiet hade med den karriären att göra. Hade jag aldrig gjort det hade jag aldrig fått den professuren. Tiderna var sådana. Herbert von Karajan hade heller aldrig blivit den världsdirigent han blev om han inte hoppat på partitåget från början. Det etablerade honom, och då alla musiker är omistliga kunde ingenting hindra hans karriär därefter. Min professur blev ju inte så långvarig, och ni ställer er väl lika frågande som alla andra till att jag ändå förblev partiet trogen. Det var inte så mycket trohet som konsekvens. Jag beslöt att ta konsekvenserna av mitt handlingssätt. Jag hade tagit parti för Tysklands sak mot världen, och jag ansåg inte att jag kunde svika mig själv med att gå tillbaka på det ställningstagandet. Ja, jag förblev partiet trogen, därför att det var det partiet som ledde Tyskland, och jag ville inte svika Tyskland. Världen hade svikit Tyskland genom den förnedrande Versaillesfreden, som förödmjukade Tyskland till att gå på knäna i fjorton år; om det första världskriget var det sista hederliga gentlemannakriget, som många fransmän och engelsmän menar, så var det Versaillesfreden som för alltid berövade allt vad krig heter all heder. Före det kriget var det brukligt att en segrare räckte en besegrad broder en hand och hjälpte upp honom, men efter det kriget gjorde Frankrike och England under Lloyd George allt för att till varje pris sparka ner den svårt invalidiserade och knäckta förloraren i diket och tvinga honom att stanna där. Naturligtvis måste detta resultera i någon sorts invändning och reaktion från den besegradas sida.”

”Men var det verkligen nödvändigt för Hitler att mera ösa sin vrede över judarna än över fransmännen och engelsmännen?”

”Naturligtvis inte. Det var hans svaga punkt. Han var ingen diplomat. Hade han haft det ringaste diplomatiskt-politiska vett hade han aldrig angripit Polen men försökt åstadkomma kompromisser. Visst var det riktigt att polackerna förföljde de tyskar som levde inom deras gränser, men det fanns ju ändå ett Nationernas Förbund, missförhållanden hade kunnat behandlas internationellt, det fanns trots allt kloka och konstruktiva diplomater att tillgå i världen, men Hitler var för passionerad och otålig och trodde att han kunde gå bröstgänges tillväga hur långt som helst bara för att han till en början inte mötte något motstånd. Men när han angrep Polen hade han inte längre det tyska folket med sig, för de mindes det förra världskriget och de provningar de redan en gång tvingats gå igenom mot sin vilja.”

”Men hur kunde ni hålla fast vid nationalsocialismen efter att den besegrats och avslöjats med hela sin bestialiska grymhet?”

”Hitler begick många misstag, under hela kriget begick han nästan bara taktiska misstag, hela kriget var ett enda stort taktiskt misstag, men han såg alltid Sovjetbolsjevismen som sin huvudfiende, han såg det som sitt öde att det var den han måste ta upp kampen med, han såg vad de gjorde med Ryssland efter revolutionen 1917 när alla bättre människor rensades ut så bestialiskt som möjligt, där hade minsann alla intellektuella skäl att överge Ryssland som våldtagits av monstruösa barbarer, och vi vet inte hur det hade gått om han inte angripit Polen. Det är mycket möjligt att Stalin ändå vällt in över Europa med sin terrordiktatur och att Tyskland då haft ett sämre försvarsutgångsläge. Det får vi aldrig veta.

Och hade då Stalin rätt att beslagta halva Europa och halva Tyskland? Hade de rätt att upprätta en järnridå genom hela kontinenten som avskärmade alla östeuropeiska folk från den värld som ändå förblev demokratisk och fri? Hade ryssarna rätt att bygga en mur genom hela Berlin och hindra berlinare från att träffa och umgås med varandra? Hade de rätt att mura in halva Europa och Tyskland?”

”Man måste se det mot den tiden. Det var terrorbalansens tid. Amerika hade använt kärnvapen i krig och utmanade kommunismen lika hårt som nazismen gjort. Hade inte Östblocket rätt att vidta åtgärder till självförsvar?”

”Ja, där låg det ondaste onda. När Amerika använt kärnvapen mot Japan helt i onödan konstaterade Einstein att Amerika gjort sig till en fortsättning till Nazi-Tyskland. Oppenheimer och många andra vetenskapsmän behäftade med sunt förnuft motsatte sig att kärnvapen användes i krig, det var aldrig meningen, i synnerhet inte efter att Tyskland redan besegrats i maj, och då Japan i princip redan var besegrat och lika sönderbombat som Tyskland, men ändå genomdrev militärledningen och president Truman bombningen av Hiroshima OCH Nagasaki, vilket fick Amerika att spåra ur precis när det ändå hade möjlighet att vända sin seger till en seger för hela världen genom humanitet och fredsverksamhet. I stället gjorde de tvärtom.

Man kan skylla det på att kommunismen faktiskt utgjorde ett världshot, Stalin hade på sitt program att genomföra en bolsjevikisk världsrevolution som skulle etablera proletariats diktatur överallt, men alla dessa politiker som led av relevant kommunistkräck såg inte hur absurd och sårbar kommunismen var. De såg inte att det var, för att tala med moderna termer, en papperstiger som inte kunde hålla i längden. Politiker begår alltid det misstaget. De har ingen distans till sig själva, de tar politiken på allvar, de låter sig skenas iväg med den, de ser inte att allt bara är vansinne och i bästa fall bara fåfänga, de har inte vettet att hoppa av i tid och ta sitt förnuft till fånga. De flesta politiker som alltid förblir politiker och avgår orubbade i etablerad ställning går vanligen under i andlig utarmning, de har inte sina själar kvar, de har offrat sitt förnuft på fåfängans altare, och allt som återstår för dem är senilitet och andligt mörker.

I jämförelse då med sådana som slutade som patetiska mänskliga vrak av andlig bankrutt och själsmörker, som både Stalin och Eisenhower och många andra, framstår ändå Hitler och hans anhang som något av martyrer. Han hade inte helt fel. Han fick tyvärr rätt i att bolsjevismen inte var något annat än en omänsklig monsterterror. Hans stora fel var att skära alla judar över en kam och att starta det andra världskriget, det kan ingen någonsin försvara honom för, då det kostade halva Europas ödeläggelse med fyra gånger fler offer än under det första världskriget, men vi som stödde honom och förblev honom trogna, som Herbert von Karajan, den norska nobelpristagare du nämnde, Knut Hamsun, och Sveriges store Asienresenär Sven Hedin, kanske också den store svenske regissören Ingmar Bergman bland många andra, kan aldrig hållas

medansvariga för hans brott och misstag. Ingen av oss deltog ändå i kriget, och vem som helst kan satsa på fel häst. Det är inte mer än mänskligt. Den felaktiga häst som jag satsade på och som drog ner mig i den universella nationalsocialistiska tragedin var karriären. Jag skulle aldrig ha åtrått den där professuren, men det misstaget lärde mig åtminstone den läxan som filosof att över huvud taget allt karriärtänkande bara är förkastlig dårskap.”

Han levde ett ganska undanskymt liv under det ständiga trycket av att vara allmänt stämplad och betraktad som en gammal oförbätterlig nazist. När han dog 86 år gammal 1976 lämnade han hundra volymer opublicerade skrifter efter sig – han slutade i alla fall aldrig att arbeta.

Fyra filmer om evakueringen av Dunquerque

Fastän de alla fyra berättar samma historia är de sinsemellan mycket olika, då de berättar om saken ur mycket olika synpunkter och på mycket olika sätt. ”Mrs Miniver” från 1942 berättar om en familj som gradvis dras mer och mer in i kriget ju närmare detta närmar sig deras trygga idyll, och kulmen nås när de deltar i undsättandet av Dunquerque med sin egen lilla båt. Den andra filmen är ”Dunkirk” från 1958 som skildrar vanliga enkla män och deras öden i kriget – några är helt civila men båtägare uppåt Themsen och blir därigenom indragna i traumat. En av dem är Richard Attenborough, som först inte vill delta alls, då hans fru har en nyfödd baby och vägrar släppa maken ifrån sig. I förvirringen i land förekommer korpral John Mills som har oklara order och finner sig ofrivilligt på flykt genom Belgien med sina sex kamrater, som gradvis decimeras allt eftersom de undvikligen stöter på de avancerande tyskarna. Först efter tre fjärdedelar av filmen kommer man fram till Dunquerque, såväl de båtburna undsättarna som de vinddrivna soldaterna, men den final som sedan följer och fortsätter oavbrutet till slutet av filmen är desto mera imponerande genom sin episka bredd och fantastiska fotografering – man har här verkligen bemödat sig om att återskapa situationen och främst då bland vanliga människor.

Den tredje filmen är ”Atonement” som bara har en scen från Dunquerque, men den dominerar hela filmen genom sin långa oavbrutna sekvens som utgör filmens centralpunkt – i en enda åkning lyckas kameran fånga och åskådliggöra hela den överväldigande traumatiska situationen. Filmen skildrar ett individuellt människoöde och är därför ytterst personlig, den mest personliga av de fyra.

Den fjärde är Christopher Nolans ”Dunkirk” från 2017, som många redan anser att är årets bästa film. Han koncentrerar sig helt på realismen och håller sig strikt till Dunquerescenen utan att någonsin frångå centralskeendet och dess huvudskådeplats, även om även han skildrar ett antal olika personers aktiviteter i dramat, en båtförare, en flygare, soldatflyktingar och officerer. Liksom 1958 års ”Dunkirk” bärs denna version upp av framstående karaktärsskådespelare, bland andra Kenneth Branagh som en högre officer och Mark Rylance som en privat båtförare som får problem med strandade på vägen in till den ödesdigra stranden. Det är realismen som är det mest imponerande med denna film. Han filmar luftstrider, sjunkande skepp med hela befolkningar, bombanfall och soldattrauman hur ingående och nära som helst, som om han ville tvinga publiken att själv vara med, och detta lyckas han med – publiken sjunker med fartygen, störtar med planen och omkommer med de bombade soldaterna. Det är en actionfilm av oerhörda mått och utan tvekan hans bästa film hittills.

Emellertid kan man säga att alla fyra filmerna är lika bra. Var och en har sina egna fördelar, "Mrs Miniver" som uppvisande en kvinnlig syn på det hela, 1958 års version som den dramaturgiskt mest välkomponerade med de bästa skådespelarna och med fullgod musik dessutom, "Atonement" (av Fritänkaren utsedd som 2008 års bästa film) som den mest personliga, och den aktuella versionen som den mest spektakulära och realistiska. De kompletterar varandra alla fyra, de är alla lika sevärda och allesammans värda att ses på nytt.

Oliver Stones film om Amerikas okända historia

Denna serie är i tio avsnitt, varje avsnitt är på knappt en timme, och de berättar mycket som få hade en aning om från Roosevelts sista tid till och med Obamas ämbetsperiod. Roosevelts vicepresident från början var en viss Henry Wallace, som kan sägas ha representerat allt det bästa i Amerika när det gäller humanitär strävan, en oförfärlig idealist som satte människan i första rummet före politik och makt. Han utmanövrades till Roosevelts sista ämbetsperiod och ersattes med Truman, som var de industriella makthavarnas man. Som alla vet var det Truman som släppte lös atombomberna som ren krigshandling med enbart civila offer i hundratusental.

Flera andra undanskymda doldisar plockar Oliver Stone också fram i ljuset, men framför allt avslöjar han sanningen bakom Vietnamkriget. Kennedy ville avsluta det i tid innan det hade börjat ordentligt, och det var antagligen därför han blev mördad samt för hans handhavande av Cubakrisen – det fanns de som hade velat att han tog i med hårdhandskarna, speciellt CIA, som antagligen låg bakom mordet. Där fanns i alla fall motivet.

Den sjunde delen i serien behandlar Johnson och Nixon, som var ansvariga för Vietnamkrigets totala urspårning och därigenom för Amerikas omvandling från världens humanitära ledare till skurkstat. Detta är det mest skrämmande och chockerande avsnittet.

En annan som förs fram i ljuset för hans verkliga heroiska insats är Mikhail Gorbatsjov. Det var på ett hår när att han hade lyckats få Ronald Reagan att gå med på en fullständig kärnvapenedrustning, men Ronald Reagan i sin senilitet klamrade sig fast vid sin dröm om Stjärnornas Krig. Både Eisenhower och Reagan förföll till förvirrad senilitet innan deras ämbetsperiod var avslutad.

Det är en oerhört intressant och viktig serie som ger skarpa inblickar i nutidshistoria och torde öppna ögonen ordentligt på den som vet för litet om Amerika. Oliver Stone själv kommenterar sakkunnigt filmerna i ett tydligt och vårdat språk som är angenämt och tacksamt att lyssna till. Serien är ovärderlig, och jag har gett den 10 poäng av 10 möjliga på IMDb.

Basil Rathbones Sherlock Holmes-filmer

De är 14 i alls, från 1939-1946, och de första är naturligtvis de bästa: "Baskervilles hund" och "The Adventures of Sherlock Holmes", båda från 39 och de enda som håller sig till autentisk miljö. Först 1942 fortsattes serien och då tydligen främst i propagandasyfte mot tyskarna, vilket sedan färgade de flesta av de följande, men de är alla bra, utom den sista, "Dressed to Kill" (1946), som är den enda svaga. Sedan gjorde inte Rathbone film mer på tre år.

De bästa bland de övriga är framför allt "The Scarlet Claw" (1944) som tilldrar sig ute på vischan i Canada i mest pub-miljö, samt "Terror at Night" (1946) som tilldrar sig på en tågresa ombord på tåget till Skottland – en riktig tågthriller. I "Pursuit to Algiers" kommer de aldrig fram till Alger då allting händer ombord på båten. Av de övriga är väl "The Spider Woman" (1943) den otäckaste med många rysansvärda och äckliga insekter, medan min favorit dock ändå är "The House of Fear" (1945, historien om de sex apelsinkärnorna,) som jag tycker är den fyndigaste och mest spektakulära. Man blir emellanåt arg på Watson som bara blir dummare hela tiden och närmar sig Helan och Halvan, medan han i de första filmerna ännu är helt normal – i de senare uthärdar man Watson bara för att Rathbone alltid är så bra.

Bland andra filmer

Så många fullgoda filmer har avnjutits under vintersäsongen hittills att det är omöjligt att recensera dem alla. Dock måste även några av de sämsta uppmärksammas för deras särpräglings skull.

Den mest udda av dem alla var väl "Women of the Night" från 1948 som skildrar en av alltför många fullständigt bortglömda och ignorerade traumatiska kapitel under andra världskriget. Tidpunkten är krigets absoluta slutskede i Shanghaj omedelbart efter att Nagasakibomben släppts. I Shanghaj förekommer fortfarande ett tyskt högkvarter, och för de tyska officerare som håller hov där är kriget långt ifrån slut utan har nästan bara börjat – de ser fram emot att få starta ett tredje världskrig så fort det är över, och de tror sig ha medel därtill genom ett supervapen, som hålles inlåst i ett laboratorium, och som japanerna vill komma åt, då de tror att de ännu kan vända kriget till sin fördel med hjälp av detta hemliga vapen. Emellertid vill tyskarna inte dela hemligheten med de ivriga japanerna. Dessa trycker emellertid på, och för att avleda uppmärksamheten och vinna tid engagerar de tyska officerarna ett antal shanghajade damer, kvinnliga krigsfångar som annars skulle sitta i koncentrationsläger – ingen av dem är judisk, men de är från Frankrike, England, Amerika, Kina, några latinska länder och vad som helst. Bland de tyska officerarna har även insmugit sig en spion, en amerikan som utger sig för att vara tysk, och som är gift med en av damerna. Det förekommer även kinesiska frihetskämpar, en av dem står i köket och har även han kontakt med damerna. Med sina kumpaner planerar han spränga det tyska högkvarteret i luften, och han får hjälp av några av damerna.

Men bland damerna förekommer även några som ser som sin enda chans att stå på god fot med tyskarna. En av dem är Yvette, en vacker fransyska, som därför föraktas av sina systrar.

Kort sagt, det är laddat för omfattande intriger, och denna thrillerhistoria är utomordentligt intressant och fascinerande och säkert delvis sann, men tyvärr har filmatiseringen schabblat bort sig. Regin är erbarmlig, och det märks tydligt att ingen av de tyska officerarna och japanerna spelar sina roller med övertygelse – det är ju otacksamma roller allihop. Men det är för damernas skull filmen är sevärd. Det förekommer förkrossande scener, en misshandlad städerska råkar finna sin dotter bland de shanghajade damerna, och flera öden kommer fram bland de kvinnliga fångarna som är både hjärtslitande och heroiska. Förhoppningsvis görs det någon gång en nyinspelning av denna fantastiska historia med bättre regi och bättre manliga skådespelare.

En annan mycket udda film var "Summer Storm" från 1944 regisserad av ingen mindre än Douglas Sirk på en historia av Anton Tjechov. Handlingen äger rum 1919 och går tillbaka till 1912, men Anton Tjechov dog ju redan 1904. Ändå är denna film genuint Tjechovsk, alla karaktärerna är äkta, hela miljön är autentisk, både den förrevolutionära och den bolsjevikiska, och historien bär en äkta Tjechov-stämpel av vemod, melankoli och djup mänsklighet, som om Tjechov själv hade skrivit denna historia efter revolutionen.

Huvudrollerna spelas av George Sanders som en högaristokratisk domare, Linda Darnell som en oemotståndlig dotter till en simpel dräng, och Edward Everett Horton som en mycket excentrisk greve, hans livs bästa roll, och han är den enda som förblir komediant även efter revolutionen. Anna Lee spelar George Sanders käresta, som han sviker då han faller för bondjantan, och även hon klarar sig. Men filmen är Linda Darnells.

Man måste förstå att både greven och George Sanders måste falla för henne, för hon är oemotståndligt vacker, och hon blir bara mera så under filmens gång. Hennes skönhet som deras älskarinna spårar ur till oförsämdhet, det stiger henne åt huvudet, och därför går det som det går.

Tragedin är dock främst George Sanders, och det intressanta med hans rolltolkning i denna kanske hans intressantaste film är att han själv var rysk aristokrat som kom undan med livet från Sankt Petersburg och gjorde ny karriär i England med en så perfekt engelska att egentligen bara Kenneth More kommit i närheten av den. Han fick vanligen spela blaserade överlägsna roller med dock några undantag (som till exempel i Hitchcocks "Utrikeskorrespondenten") som vanligen vållar sin egen undergång genom högmod, stolthet och oförsämd överlägsenhet. I denna roll framträder han till och med i sjungandet av en rysk sång på krogen, och jag tror det är enda gången han fick praktisera sitt modersmål på film, åtminstone i Amerika. En annan minnesvärd roll är Sig Rumann som den tokige fadern till Linda Darnell kanske även han i sin bästa roll.

I samband med dessa *noirs* måste vi även belysa de båda Hemingwayfilmerna med John Garfield. Han var ingen tvålfager hjälte precis och ingen stjärna som Gary Cooper, Humphrey Bogart, Gregory Peck och andra Hemingwayhjältar, och ändå kommer han närmare Hemingway än någon annan. Han är enkel och råbarkad, oansenlig och tuff men fullständigt rak på sak och utomordentligt effektiv. "The Breaking Point" är en filmatisering av "Att ha och inte ha" sju år efter Humphrey Bogart-versionen men kommer boken mycket närmare än Bogart och är utan Bacall och Hoagy Carmichael – de behövs inte, ty Garfield fyller hela filmen med sitt mycket engagerande spel i en mycket brydsam roll där allt bara går snett hela tiden, som i boken.

"Under My Skin" är emellertid ännu bättre och handlar hästkapplöpningar. Hemingway sysslade med sådant under en period av sitt liv och kom djupt in i den världen. Resultatet blev denna ganska okända novell, då den inte är vad man förknippar med Hemingway. Den tilldrar sig i Italien och Paris, han nödgas fly från sina kreditorer i Italien och uppsöker, som han tror, gamla vänner i Paris, men finner sin bästa vän död och alla arga på honom för den sakens skull. Främst bland dessa är den mycket ogloriösa Micheline Presle, en av Frankrikes bästa aktriser under 1900-talet, lika levande vid 95 år ännu idag som Danielle Darrieux, som är över hundra – och hon gör filmens nästan dominerande och bästa roll genom sina mycket blandade känslor för John Garfield. Vad som gör filmen och historien är emellertid den son som John Garfield har med sig från Amerika och som han till varje pris vill gottgöra

för de besvikelser han hittills vållat honom genom sitt slarviga och minst sagt skumma och diskutabla leverne.

Det är en utomordentligt engagerande film genom sin problematik, en fader utan ära som till varje pris vill hedra sig inför sin son med nästan bara synder att visa upp, och hur han i klorna på gangsters inte kan ta sig ur fällan av kronisk kompromettering. Detta kan vara Hemingways mest gripande och avslöjande novell, som något av en personlig bekännelse.

En annan ytterst gripande film var ”Johnny Belinda”, som Jane Wyman fick 1948 års Oscar för bästa kvinnliga huvudroll genom sin gestaltning av en dövstum flicka som blir våldtagen. Det hela utspelar sig utanför Canadas östkust på Nova Scotia, det är ytterst rustika och primitiva omgivningar och miljöer, människorna är därefter, men Lew Ayres spelar den lokala läkaren, som lär Jane Wyman teckenspråket.

Konkurrensen 1948 var stenhård, då det gjordes så många ytterst kvalificerade filmer det året, men ingen har kunnat förneka att denna film förtjänade utses till den bästa. I Göteborg gick den upp på Annandagen på Lorensbergs bio, det var ju inte precis någon julfilm, publiken svek naturligtvis, efter en vecka togs den bort och fortsattes på den lilla Skansen vid Haga, och där gick den sedan i årtal. Före ”Sound of Music” var det den film som gått längst på bioograferna i Göteborg.

En annan förkrossande och betagande film var den polsk-engelska ”Loving Vincent” om Vincent van Gogh gjord som en tecknad film av hans egna tavlor. Filmen är en thrillerartad undersökning av hans död och hur det egentligen gick till, då det aldrig framgått klart vad som egentligen hände. Sonen till hans berömda brevbärare tar det som en mission på sig att leverera Vincents sista brev till brodern, vilket påträffats efter hans död, men när han äntligen når fram till brodern är denne också avliden. Hela den komplicerade relationshärvan rullas upp, han intervjuar alla han finner som hade kontakt med Vincent, och till slut kommer han fram till doktor Gachet, som avslutar fallet, men vägen dit är lång och besvärlig och förskräckligt intrikat. Faktum är dock att det inte var självmord. Filmen förtjänar högsta tänkbara förtjänstord.

Två Humphrey Bogart-filmer måste också anföras. ”The Black Legion” från 1936 är en mycket otäck historia och säkert Humphreys ruskigaste film, i synnerhet som den är fullkomligt realistisk. Humphrey är en vanlig industriarbetare i en fabrik för precisionsinstrument, han är den längst anställda, men när förmannen dör blir Humphrey förbigången av en polsk invandrare med ambitioner. Han har svårt för att komma över sin besvikelse och kommer i kontakt med en invandrarfientlig organisation, som visar sig ha Ku Klux Klan-later i bagaget. Filmen är i själva verket en skildring inifrån av hur en sådan organisation fungerar, ett av dessa hemliga sällskap som var det sista Kennedy varnade Amerika för innan han blev mördad. Humphrey blir mer och mer bunden till organisationen och dess fanatiska korstågsaktiviteter genom terror mot invandrare och går till slut för långt. Han har gått i fällan av en förförisk kriminalitet och fastnar i den för gott. Filmen är milt sagt chockerande.

Den andra är av motsatt slag. ”Deadline” från 1952 är förmodligen den bästa film om journalism som gjorts. Den är skriven och regisserad av Richard Brooks, och den är en virtuosuppvisning av kombinerad action och intelligent dialog och intrig. Humphrey är redaktör på en nedläggningshotad tidning, och innan bilan faller vill

han få färdig en journalistisk undersökning av ett mordfall genomfört av den etablerade korruptionen. Thrillerelement förekommer, men det är den rasande dialogen som gör hela filmen – den sprutar på som oupphörlig kulsprutekorseld från början till slut, och den är aldrig utan pregnans, inte ett ord är överflödigt, relationer blandas med rivalitet och uppgörelser, förvecklingar och domstolshandlingar, och ingen kan ana hur detta skall sluta. Detta är en utomordentlig njutning allt igenom för den som uppskattar ett intelligent argument.

En annan regissör som nästan uteslutande ägnade sig åt att göra film på så bra historier som möjligt var Edward Dmytryk. Han föddes och växte upp i Kalifornien men hanterades så illa av sin far, som pryglade honom hela tiden, att han ständigt om och om igen rymde hemifrån. Vid femton års ålder utsattes han som följd därav vid en rättegång för den mycket ovanliga domen, att målsmannen dömdes fri från ansvar för honom och han alltså blev dömd till att klara sig själv, vilket han gjorde.

Även inom filmen blev hans karriär mycket turbulent. Under McCarthy-förföljelserna av alla som inte följde den politiska korrektheten nödgades han sätta sig i säkerhet i England, där han gjorde kanske sin mest intressanta film, "Vi bygga i Babylon" (Give Us This Day) om italienska invandrare och byggnadsarbetare i New York vid tiden för den stora depressionen, varvid han byggde upp ett eget New York och Brooklyn i engelska filmstudios för sin film, och filmen blev ett ojämförligt mästerverk, som visserligen förbjöds i Amerika, vilket ingen kan begripa idag.

Dock gjorde han många andra filmer, och de är extremt olikartade. "Cornered" från 1945 handlar om en kanadensisk flygare (Dick Powell) som efter kriget i en bärsärkargång av bitterhet satsar allt för att spåra upp mördaren till sin hustru, som han bara var gift med i Frankrike under 20 dagar och som inte ens var vacker. Mördaren var en fransk kollaboratör, och jakten på honom går via Normandie till Marseille, därifrån till Bern i Schweiz för att sedan bli ordentligt komplicerad i Buenos Aires, Argentina, där huvudhandlingen av filmen sedan äger rum i ett oöverskådligt komplex av mystiska trådar där ingen leder någon vart. Saken blir inte bättre av att han klumpigt trampar in överallt och gör sig omöjlig både bland vänner och fiender, då han inte vet (och inte publiken heller) vem som är vad. Naturligtvis förekommer det också några mycket vackra damer som komplicerar läget ytterligare, men det hela mynnar ut i en omfattande uppgörelse där trots allt alla trådar till slut knyts ihop och förklarar saken. Filmen är ett mästerverk av ständigt värre upptornande komplikationer och intriger som dock till slut får sin logiska förklaring.

När han återkom till Hollywood efter exilen och McCarthy lugnat ner sig och förföljelserna kommit av sig gjorde han en av de bästa westerns som någonsin gjorts med Spencer Tracy i huvudrollen som en tyrannisk ranchägare som har problem med sina söner, av vilka den yngsta är son till hans andra fru, en indian kvinna (Robert Wagner). Filmen är ett Kung Lear-drama i Vilda Västern, men det är ingen western i vanlig mening, då det mest handlar om rasism. Äldsta sonen (Richard Widmark) är skurken, men man måste förstå honom: fadern har hunsat honom och haft honom i slavarbete för ranchen genom hela hans liv, så han har skäl att vara bitter, medan den yngste brodern (av fyra, de två mellanbröderna är oduglingar som bara ställer till det,) är en melankolisk grubblare men samtidigt familjens enda diplomat. "Den brutna lansens" heter filmen som är full av symbolik. Filmen inleds av att man ser en hund springa tvärs över öknen, och man måste fråga sig vad det är för en hund och vad meningen kan vara med dess uppenbarelse. Den återkommer två gånger senare under filmen, andra gången försöker en av bröderna skjuta den, vilket Robert Wagner

avvärjer, och tredje gången vi ser hunden är det som avslutning på filmen, och det är ingen hund. Även den brutna lansen har sin mycket speciella och viktiga symbolik som inte blir klar förrän vid filmens slut.

Han gjorde dock ännu en film i England, och det var filmatiseringen av Graham Greenes "Slutet på historien" i svartvitt med Deborah Kerr, Van Johnson, Peter Cushing som den bedragne maken och John Mills i birollen som detektiven. Det är som alla Graham Greenes väsentligare historier ett enda stort grubbleri hela filmen, i vilket Gud spelar en väsentlig roll, då Deborah Kerr har problem med honom, och hennes invändningar mot honom är minsann befogade. Hon gör en av sina mest känsliga och intressanta roller någonsin, och hela filmen besjålas av en innerlig känslighet som skiljer den från alla Dmytryks övriga filmer, även om de alla visar prov på avancerad och djupgående psykologi.

Hans nästa två filmer handlar båda om Kina och är filmade där. "Soldier of Fortune" med Clark Gable och Susan Hayward är något av en äventyrs- och actionfilm: Susan söker efter sin man som försvunnit in i Kommunist-Kina, och Clark Gable som äventyrare utanför lagen är den enda som kan hjälpa henne. Det är inte en av Dmytryks bästa filmer men ger dock en oförglömlig föreställning och dokumentation av Hongkong som det var på 50-talet.

Den andra är med Humphrey Bogart i en så ovanlig roll som en katolsk präst, och det är en av hans bästa och sista roller. "The Left Hand of God" (1955) tilldrar sig i ett ospecificerat bergsland någonstans mellan Sinkiang och Tibet, där Humphrey som vinddriven katolsk präst efter förlusten av all sin packning hamnar i en katolsk mission som hotas av nedläggning. Den lokala sköterskan är Gene Tierney, läkaren spelas av E.G.Marshall i en av hans bästa roller, hans hustru av Agnes Moorehead, som är den enda psykologiska realisten i sällskapet, och Lee J. Cobb spelar en praktfull rövarhövding uppe i bergen som hotar fem byar och även Humphreys. Det visar sig att han känner rövarhövdingen sedan tidigare, och de bästa scenerna är med de två tillsammans. Det är en ytterst intressant historia om ödets lekar och människornas problem och svårigheter med att anpassa sig efter dem så att det inte blir helt fel. Ingen kan ana hur denna brydsamma intrig kan komma att lösas, det tycks bara finnas olyckliga lösningar, men ändå får filmen ett tillfredsställande slut och det enda möjliga som inte måste bli helt olyckligt. Liksom "Soldier of Fortune" är den i färg och Cinemascope och en fröjd för ögat och intellektet genom den fantastiska dialogen och intrigen hela vägen.

Efter dessa kinesiska filmer måste vi dock även ta med en indisk. "Then the Rain Came" från 1939 tilldrar sig i norra Indien i en betydande stad i andlös väntan på monsunen. De brittiska kolonialisterna där domineras av George Brent som en äventyrare med dåligt rykte, han dricker mycket, och Myrna Loy som kommer dit gift med Nigel Bruce som tontig aristokrat in absurdum, men den viktigaste rollen innehas av Tyrone Power som indisk läkare. Vad som händer leder till att de alla tre får händerna fulla med arbete. Det är en utomordentligt intressant Indienskildring med alla dess värsta problem serverade som en syndaflod, i mitten av filmen inträffar en jordbävning som vänder upp och ner på hela filmen, när monsunen äntligen kommer är det med katastrofala översvämningar, folk drunknar och omkommer i nästan miljoner, och det blir utbrott av epidemier. Myrna Loy, som här gör en av sina känsligaste och intressantaste roller, anmäler sig som frivillig hjälpreda på sjukhuset,

fastän alla avråder henne därifrån, med den påföljd att hon blir magsjuk 20 gånger om dagen, och det är bara början.

George Brent har sällan varit bättre, och han behövs verkligen som den enda som är mogen alla dessa utmaningar, medan det är Tyrone Powers film. Han kommer inte fram ordentligt förrän mot slutet men visar då att även han kunde övertygande gestalta en överkänslig roll i en mycket kritisk situation. Slutligen gör Maria Ouspenskaya även hon en oförglömlig roll som delstatens regentinna, hon är helt övertygande som indisk *begum* fastän hon både spelar poker och röker med munstycke, men hennes karaktär är underbar. Clarence Brown regisserade.

Samtliga filmrecensioner finns nu tillgängliga på nätet med länkar till IMDb:

<http://www.imdb.com/user/ur10491760/reviews>

Om vi nu för en gångs skull utesluter mängden av gamla filmer vi sett under året och begränsar oss till nya i utkorandet av årets bästa filmer, blir det fyra filmer som kan komma att gälla för årets bästa. Det var "To Walk Invisible", den fantastiska rekonstruktionen av syskonen Brontë och deras öde, den bästa film som gjorts om dem; det var "Loving Vincent", den animerade filmen gjord på hans tavlor om utredningen av hans dödsfall, det var den nästan dokumentära skildringen av Stefan Zweigs landsflykt, den österrikiska "Stefan Zweigs farväl till Europa", och det var Christopher Nolans filmatisering av "Dunkirk".

Det är mycket svårt att avgöra vilken som var bäst av dessa, då de alla fyra är så ytterst olika varandra och ändå så ojämförligt överlägsna i kvalitet och laddat innehåll.

Om vi ändå måste välja någon av dem till årets bästa, så får det dock bli "Dunkirk" som den mest imponerande och faktiskt den av dem som kommer närmast karaktären av en dokumentär genom sin oerhörda realism, fastän alla fyra egentligen är närmast dokumentära.

Några milstenar, januari 2018

- 5 Kung Juan Carlos I av Spanien 80 år.
- 10 100 år av kvinnlig rösträtt i England, som därmed var långt efter sin tid.
- 12 Anthony Andrews 70 år ("Ivanhoe").
- 14 Jan Six 400 år, borgmästare i Amsterdam, Rembrandts sponsor.
Zacharias Topelius 200 år.
"Snövit och de sju dvärgarna", den första tecknade långfilmen, 80 år.
- 15 Ivor Novello 125 år.
Gamal Abdul Nasser 100 år.
Julian Sands 60 år ("A Room with a View").
- 18 75 år sedan belägringen av Leningrad hävdes.
- 19 Gustav Meyrink 150 år ("Der Golem").
- 22 Myung-Whun Chung 65 år.
100 år sedan Ukraina förklarade sig självständigt.
- 26 Nicolae Ceausescu 100 år.
- 27 Mikhail Baryshnikov 70 år.
- 29 Katherine Ross 75 år ("The Graduate").
- 31 Drottning Beatrix av Nederländerna 80 år.
75 år sedan fältmarskalk Paulus kapitulerade vid Stalingrad.

Lugna resan, del 16: Reträtten.

Utanför Greenland pågick det en omfattande festival i flyktinglägret mitt emot med erbarmligt trummande och upprepande av samma sång hela tiden hela dagen genom en automatisk spelare. Det var en typisk hinduistisk mantrasång i fyra strofer. Den tog precis 15 sekunder, sedan började den om från början igen, så den spelades fyra gånger i minuten, och detta höll på i tio timmar så det hördes över hela kvarteret. Den avlöstes sedan av trumorgier som också kunde hålla på i timmar.

Jag var inte heller nöjd med mitt rum. Den gamle brukade alltid ge mig det bästa tillgängliga rummet i hans hotell, men den nye delägaren gav mig ett avsides bakrum på första våningsplanet, där man måste ha belysningen tänd även dagtid för att kunna läsa då det var så mörkt.

Därför sov jag över hos Tara en natt. Det var lika idylliskt och enkelt som vanligt i all sin obekväma primitivitet, men det blev i alla fall en god samvaro med familjen och en äntlig god natts sömn med ljuva drömmar. Men det bästa var att vakna till soluppgången, då solen nådde ned till dem precis klockan 7 och vädret var klart. Till Greenland nådde den en halvtimme senare.

Vi diskuterade mycket Taras ekonomiska problem. Hans frus sjukhusvistelse hade tagit hårt på plånboken, och som vanligt hade han gjort taskiga bankaffärer och förlorat närmare 40,000 kronor. Han hoppades på att jag skulle kunna hjälpa honom, han hade ju en stor familj att försörja med två söner med hustrur och fem barnbarn och var själv utan jobb utom som hjälpreda på Green View, men jag var ju nyss bliven ålders- och fattigpensionär med Sveriges lägsta möjliga pension, och jag visste inte ens om jag skulle fortsätta få bostadsbidrag i fortsättningen. Dock hade han en vänlig granne från Tyskland, en lärarinna, som hjälpte honom med att bekosta hans sonson Krishnas skolgång.

Han hade haft många internationella vänner som hade hjälpt honom under åren, men de flesta hade avlidit eller satt i fängelse. När han berättade om dem var det som att komma in i Shantaram-världen, men det var slut med det nu. Hans bästa vän, en kund från Frankrike, som regelbundet skickat honom 200 Euro i månaden för hans leveranser, hade nyligen dött i cancer. Polisen hade bränt hans cannabisodlingar, som var helt naturliga och vilda, och detta i en tid då världen över, det ena landet efter det andra, med ett antal amerikanska stater i spetsen, legaliserade cannabis i stället för att gagnlöst kriminalisera det, med sensationellt goda resultat framför allt i Portugal, som var ett föregångsland i legaliseringsprocessen, där kriminaliteten sjunkit med upp till 80%.

När jag kom ner fick jag äntligen ett bättre rum, det första jag haft i början på resan, och Raju kom tillbaka från Leh, där han inte varit tillfreds med de höga höjderna. Det blev ordning på torpet igen.

Därför beslöt jag att stanna en dag extra. Ingenting tvingade mig till Dharamsala, vistelsen där kunde utan förluster beskännas med en dag, och det kändes rätt att fira min 65-års födelsedag och min ålderspensionering med att ta det lugnt en extra dag i Manali, speciellt som vädret var optimalt. I Dharamsala brukade det regna ännu så här års.

Sista kvällen träffade jag Tony i Vashisht, som jag redan träffat i Leh när han tänkte bege sig ner till Manali. Han hade ingenting till övers för den nya flugan motorcyklismen i Ladakh, där alla ungdomar brakade omkring på vrålande motorcyklar och spred terror i trafiken. Han menade att det var en ny form av skräpkultur och MacDonalds.

Jag träffade även en ung guide från Zanskar. Han var bara 20 år och tänkte öppna en egen guide-rörelse i Leh för resor och *treks* i Zanskar. Han var mycket sympatisk, vi kom väl överens och började redan göra upp planer för nästa år i Zanskar. Han skulle komma till Dharamsala dagen efter mig.

Resan till Dharamsala blev som vanligt tung och besvärlig. Enda incidenten på vägen var att en passagerare kastades av bussen. Det var en oansenlig man som troligen var i svårighet och reste utan biljett, men konduktören var en bjässe som man inte stack upp mot. När den stackars mannen försökte göra detta gav konduktören honom på käften, och det var inga lindriga kindpustar. Han slängdes av bussen med besked.

Jag startade redan klockan 6 med den fördelen, att bussen då aldrig blev packad. Därför kunde den resa effektivare, och vi var framme redan efter 10,5 timmar. Då brakade ovädret löst.

Det hade regnat redan på vägen efter Baijnath, men väl framme i Dharamsala smälldes det till ordentligt med blix och dunder och ösregn. Lyckligtvis fick jag genast en buss upp till McLeod Ganj, men det var svårt att stiga av den vid ändhållplatsen i ösregnet, för då skulle genast en hord av unga damer och barn invadera bussen utan att tänka på det eventuellt rationella i att först släppa av dem som ville gå av.

Med mitt paraply, som nu kom till ordentlig användning för första gången på resan, fann jag min väg till Seven Hills och fick genast ett enmansrum – för 250. Priset hade gått upp 20% sedan förra året, men inflationen var långt ifrån så stor.

Naturligtvis gjorde ovädret att man genast förföljdes av strömavbrott och havererade servrar, som återkom och försvann igen lika nyckfullt och enerverande som i Leh, men min värd trodde vädret kunde bli bättre. Det kunde i alla fall inte bli sämre.

(I nästa nummer: *Sista trekken.*)

Trivselresan, del 5: Resan till Keylong.

På Greenland bodde det ovanligt mycket folk, men köket fungerade inte alls för första gången någonsin. För första gången var det omöjligt att få en omelett. Det enda man kunde få var en kopp te, men ibland var det slut på gasen, och ibland fanns det ingen mjölk.

Till gästerna hörde några japaner, en var mycket gammal, en sydkorean och en italienska. Hon hade varit reseledare i hela sitt liv men var nu pensionär och reste på egen hand. Hon var hemma i Cagliari på Sardinien men hade haft sin turistbyrå i Modena. Vi talade naturligtvis italienska med varandra, men när hon satt i gång kunde hon aldrig sluta.

Vid kaféet vid stranden i Old Manali sammanträffade jag med två unga vackra indiska flickor. Den ena hade hus i Kaza i Spiti och skulle fara dit till den stora festivalen, som skulle avlösa en annan stor festival i Lahaul och Keylong. Hon frågade mig om jag ville följa med. Naturligtvis var det frestande.

Min gamle värd förklarade den kaotiska köksituationen. Problemet var att det var ganska dyrt att hålla en anställd kock och att det kom väldigt litet beställningar från gästerna. Alltså fick de klara sig utan kock.

På tisdagen hälsade jag på hos Tara. Allt var sig likt där, och ingenting hade förändrats. Han bjöd på rispudding och middag, och vi slaktade en whisky på vägen – Royal Stag, en av de bästa i Indien, mycket bättre än den jag köpt på Landvetter (Caydor) fast billigare. Pappan hälsade mig välkommen när jag kom, han var till och

med uppe på benen vilket jag aldrig sett honom vara tidigare, han är inte fullt 100 men dock 97, och Tara säger att han kan dö när som helst, men det har han alltid sagt. Han rosslar och låskar oavbrutet. Han borde inte röka, men han har gjort det, och hans lungor rasslar på sista versen. Det har de alltid gjort.

Annars var jag fullt upptagen av mina arbeten, vari bland annat ingick en korrekturläsning av en svensk flickas verk som hon sände mig i Word-fil, men Wordprogrammet bråkade hela tiden. Vi får se hur det går.

Vädret var hyfsat, det regnade ännu ordentligt på söndagen, men sedan blev det inget mer, medan i stället värmen blev förhärskande. Det var omöjligt att gå i långbyxor eller något långärmat, och man fick akta sig för solen, som gärna kom och brände till när den kunde. Ohyggliga översvämningskatastrofer spordes från Assam, och nära Manali sveptes två bussar ner i floden av plötsliga regnmassor med ett 60-tal förolyckade. Tara bekräftade att många dött i rasolyckor under året.

När jag satsade på att fortsätta resan norrut över Rohtang var vädret förträffligt. Väderleksprognoserna meddelade att det skulle komma regn och åska över Simla från fredagen, så det var bäst att lämna Himachal bakom sig.

Raju rekommenderade mig att ta bussen klockan 6. När jag anlände till terminalen tjugo minuter före meddelade mig en äldre engelsman att 5.30-bussen just gått inte mer än kvartsfull. En jeepförare lovade mig plats i hans jeep för bara 500 om han kunde få några andra passagerare också, vilket var intressant. Bussen klockan 6 skulle komma från Simla, men min chaufför fick snabbt två andra passagerare, så vi kunde ge oss iväg.

Det var sällsamt lyckosamt, ty dessa två passagerare var synnerligen trevliga, barndomskamrater, hemma i Manali, som skulle på upptåg i Lahaul genom trekking. Den ena, Arun, hade mycket att berätta, visste allt om lokal historia, kunde berätta hur Manali fått sitt namn, med mera. Bättre resällskap hade jag inte kunnat få.

Dessutom stannade chauffören gärna om jag ville fotografera. Det var första gången jag tog fram min fotomaskin på den här resan, men den kom väl till pass uppe vid Rohtangpasset. Endast en gång förut hade jag haft en sådan tur att det var vackert väder hela vägen, och då hade alla fotona misslyckats. Denna gång lyckades ändå somliga.

Vi var framme i Keylong redan 10,00 efter 4,5 timmar, det var rekord, och jag hade aldrig kommit så tidigt fram till Keylong tidigare. Min tibetanska värd mötte mig så fort jag kom ner, och återseendet var hjärtligt. Jag kunde lugnt vila ut resten av morgonen.

Jag hittade mitt gamla lunchställe vid stationen och hade min första Biryani på många år. Det hade alltid varit min indiska favoriträtt tills jag övergick till det mildare tibetanska köket, men här i Keylong visade sig en riktig vegetarisk Biryani fortfarande vara oslagbar.

Lyckan fortsatte stå mig bi. När jag gav mig upp på den traditionella bestigningen till klostret Shakur var för första gången någonsin munkar hemma, och de bjöd mig på juice, vilket var mer än välkommet, då solen var hård och bestigningen grym på full mage dessutom, så det hade minsann varit nödvändigt att ta vara på varje möjlighet till skugga på vägen. Det tog en timme upp (ca 300 meter upp) och en halvtimme ner.

Sedan var det bara att vila i väntan på att få köpa bussbiljett till morgondagen. För en gångs skull fick jag vad jag beställde: en fönsterplats på dörrsidan.

Sedan var det bara att njuta av resten av kvällen, och hör och häpna: Internet fungerade i Keylong för första gången någonsin! – på min restaurang i hotell Khandroling.

(I nästa nummer: *Resan till Leh.*)

Jag ser min ära i min fattigdom

Vi ser idag hur världens rikaste
bland miljardärer, multimiljonärer och politiker
tar över mer och mer av världen,
medan en majoritet av fattiga
är tvingade till svält och utan tillgång till rent vatten,
medan världsepidemier såsom kolera, malaria och tuberkulos
alltmera breder ut sig i oövervinnelig och kronisk permanens.

Jag levde fattig hela livet och i slummen under 9 år,
och nu på landets lägsta möjliga pension
och ser däri min stolthet, då jag slipper vara del av
världens ägare som Trump och Putin,
diktaturen Kina och dess dockteatersdiktaturer,
som försöker motarbeta frihet och demokrati
med begränsning av nätverksamhet och yttrandefrihet
och hänsynslös förföljelse av journalister intill lönnmord.

Vilken skamlös maffia denna 1% av världens plutokrater utgör
som försöker tvångsinföra en ny världsordning
som först tar livet av all frihet och därefter vår planet!

Jag förblir då hellre fattig än har någon del i
likvideringen av livet och all frihet genom maktforcering
genom fåfångans självdestruktiva ekonomiska förtryck
som blott kan innebära missbruk, korruption och undergång.

Juldagen 2017

Göteborg Trettondagen 2018.

God fortsättning!